

Alex Capus Idő kérdése¹

Anton Rüter, Hermann Wendt és Rudolf Tellmann tizenhét napig időztek Daressalamban. A tizennyolcadik nap reggelén a tizenkét askari meg a két pirosarcú káplár, akik annak idején a kikötőhídon fogadták őket, fősorakozott a Kaiserhof szálloda előtt. Utána egy négylovas zárt kocsí gördült az épület elé; a kormányzóné és a kormányzó szálltak ki belőle. Karonfogva lépdelték föl a lépcsőn a verandára, ahol Rüter, Wendt és Tellmann útra készen várakoztak. A poggyászokat a szállodaszemélyzet már átvitték a vasútállomásra. Ada Schnee derűs energikusságával és az alakját körüllegő ibolyaillattal belakta a verandát és elevenséget hozott; az éjjeli nyugalomukkal, a reggelivel, a szállodaszemélyzettel és az ágyaukkal való elégedettségükről tudakozódott a papenburgiaknál és bizakodóan nyilatkozott az időjárásról, amely az elkövetkező napokban ugyan forrónak, de nem túl párasnak ígérkezett. Ezután mielőbbi indulásra ösztökölte a vendégeket, hiszen a mozdony már gőz alatt van, a *Götzen* alkatrészei pedig be vannak rakodva és gondosan rögzítve vannak a tehervagonokban. Attól ugyan nem kell tartani, hogy a szerelvény nélkülük, egyedüli utasai nélkül elindul, de minél korábban nekivágnak az utazásnak, annál kellemesebb a nap.

A Nap ugyan még alacsonyan állt az óceán fölött, de máris olyan perzselő hőséget ontott, mint egy nyitott kazánajtó. A lovak kiizzadtak a kormányzói rezidenciától a szállodaig vezető rövid úton; orrlukaik körül vastag csomókba gyűlt a hab. A kormányzó, amikor vendégei után ő is beszállt a kocsiba, zsebkendőjével végigtörölte a tarkóját és az arcát. Hitvese körülnézve meggyőződött róla, hogy mindannyian kényelmesen ülnek, majd amikor a kocsí elindult, fejét az ablakon kidugva derűs mosollyal szemlélte az elvonuló pálmaligetet; így jelezte, hogy ezúttal önként lemond a művelt társalgásról, és a szemlátomást szenvedő urakat tapintatos kímélettel átengedi a hallgatásba-süppedésnek. Az urak ezt némán köszönték meg.

Mélyen az éjszakába nyúlt az előző este. A császár születésnapját ünnepelték, az év legfontosabb társadalmi eseményét. Német Kelet-Afrika minden szegletéből ideutaztak a telepesek: thüringiai gyapottermesztők Usambarából, bajor kaucsukültetvényesek Ukamiból, holsteini szizáltermesztők Mahengéből, sváb vámtisztviselők Udjidjiból és szász tisztek Tangából, porosz misszionáriusok Bismarckburgból és hannoveri nagyvad-vadászok Wasukumából, rajna-vidéki elefántcsont-kereskedők Kigaliból, mecklenburgi aranyvadászok Sekenkéből és mindenféle ismeretlen eredetű és hátterű kétes kalandor – mindnyájan az ünnepi zászlódíszbe öltöztetett Bismarck téren gyűltek össze, egyetértésben, hogy megnézzék a gyarmati haderők parádéját. Az urak, amennyiben jogosultak voltak rá, egyenruhát viseltek, a hölgyek selyemszoknyát a merev halcsontos fűzőjük fölött. Az askarik zenekara, miután eljátszották a különböző takarodó-dal-lamok egyvelegét, térzenét játszott egy hidegláztól reszkető, sápadt főhadnagy, bizonyos Karl Ernst Göring vezetésével, aki aggodalmat keltően piros ajakkal diktálta az ütemet. A kikötőben horgonyzó *Königsberg* százegy üdvlővést adott le. Schnee kormányzó a tér fölött messzezenegő, erőteljes hangon beszédet mondott; először szuahéliül, aztán németül, és messziről egyáltalán nem ifjú aggastyánnak látszott, hanem egy legszebb éveiben járó férfiúnak. Főlemelte a pezsgőspoharát, mire a jelenlévők – a telepesek csakúgy, mint a néger katonák, az odagyúlt indiai és arab báméskodók meg a libériás szolgák – akárha egyetlen torokból, hangosan éltették a császárt; olyan dörgő hangon, hogy az megreszkettette a fekete pálmaleveleket a türkiz- és narancsszínben, no meg lilán ragyogó esti égbolt háttére előtt. Miután kétszer elmasíroztak előtte az askarik, a kormányzó fogadta Zanzibár császára, valamint az arab, az indiai és a bennszülött méltóságok szertartásos hódolatát, azután pedig Ada Schnee évről-évre megismétlődő,

¹ A szerző *Idő kérdése* című regényének (Albrecht Knaus Verlag, München 2007 [in der Verlagsgruppe Random House GmbH]) *A császár születésnapja* c. fejezete. A regény megjelenése a Gondolat Kiadónál ez év folyamán várható.

feszült izgalommal várt fellépése következett. Egy hét év körüli, piros-szegfűmintás fehér muszlinruhába öltöztetett ngoni leánykát vezetett oda a szónoki emelvényhez, aki tisztán csengő hangon és tökéletes hannoveri németséggel a következő verset adta elő:

„Kedves férfi császár urunk
és Berlinben lakik;
csak ne lenne oly messze, már
szaladnék is addig.
A császárnál hogy mit tennék?
Hát nyújtanám kezem
a legszebb virágokkal, miket
csak a kertem terem,
és szólnék: ›Hú szeretetem
hirdeti mind, de mind‹,
aztán futnék is vissza már
és itt lennék megint.”

Sötétedéskor, amikor rajokban fölszálltak a mezőkről a moszkitók, a báméskodók hazamentek, a katonák pedig visszahúzódtak a kaszárnyába, hogy a lehető leggyorsabban a nyakára hágjanak a tizenkét hordó ingyen-méhsörnek. A Bismarck téren fáklyákat és füstölőrudakat gyújtottak, a hölgyek szegfűszegolajjal dörzsölték be az arcukat, a kezüket és a sarkukat. A zenekar eljátszotta a „Heil Dir im Siegerkranz”-ot², majd a *Németek dalá*-t³ és a „Wacht am Rhein”-t⁴. Minden európainak jutott pezsgő, és újra hangosan éltették a császárt. A következő órában a kisültetvényesek és kishivatalnokok előadhatták diplomáciai missziójukat.

– Fő-vámigazgató úr, a rómaihárompernégy számú vámúrlap, már ne vegye rossz néven, a gyakorlatban, megbocsásson, teljességgel használhatatlan.

– Főparancsnok úr, könyörgöm, vezesse szigorú büntetőexpedícióra a katonáit a marharabló maszájok ellen.

– Mit mondott, hogy álltak szombaton a *Ceylon Kaucsuk*-részvények?

– Negyvenhárom kilencen. A maszájok, tudja, emberemlékezet óta abban a meggyőződésben élnek, hogy a világ összes szarvasmarhája az ő tulajdonuk. Ha a szomszédjuk valaki, egyszerűen ott állnak az ajtaja előtt, és követelik a jószágát.

– Megint le kellett állnia az északi vasútnak, mert a természetes egyszerűen kizabálják a sínek alól a talpfákat. Képzelve el: kemény német tölgy a Fekete Erdőből, ezek meg egyszerűen fölzabálják. Most mindet kiszedtük, háromszázezer darabot, és visszaküldtük Hamburgba, hogy telítsék őket kátránnyal.

– Mikor érkezik meg a *Windhoek*?

– Szombaton. De tudja, mi a helyzet? Kátrányozottan még jobban ízlenek a talpfák a nyavalyás férgeknek. Nincs mese; muszáj lesz átnyergelnünk vasra és betonra.

– Ha nem épül hamarosan egész évben járható út Kipembawéba, kénytelen leszek feladni az ültetvényemet.

– A maszájoknak tényleg nincs ki mind a négy kerekük. Tavaly a legkomolyabban föl akartak kerekedni Angliába, hogy mint tulajdonukat, ismét birtokba vegyék a brit gulyákat.

² Kb.: Dicsőség néked, győzelmi koszorúsna (A német császári himnusz kezdősora)

³ A. H. Hoffman von Fallersleben „Deutschland, Deutschland über alles...” kezdetű verse; megzenésített változatának diadalútja az 1. világháborúban kezdődött, 1922-ben a Weimari Köztársaság nemzeti himnusza lett (1933-tól ’45-ig csak az első strófáját énekeltek, a többi Horst Wessel nemzetiszocialista dalszövegére cserélték le), harmadik szakasza 1991-től az egyesített Németország nemzeti himnusza.

⁴ „A vártán a Rajnánál”: Max Schneckenburger 1840-ben írt politikai dala; 1854-ben írt hozzá zenét Carl Wilhelm, s a dal ebben a formájában 1871-től (a „Heil Dir im Siegerkranz”-cal együtt) a Német Birodalom nemhivatalos himnuszának szerepét töltötte be.

– És szárazföldön mentek volna?

– Mondja csak, járható már a Dorongóba vivő út?

Míg az urak üzleti ügyekkel foglalkoztak, a hölgyek a születésekről, a halálesetekről és a feltételezett házasságtörésekről cserélték ki legújabb értesüléseiket, összehasonlították a társaságbeli hölgyek ruháit a magukéval, és a szájuk elé tartott tenyérrel kibírhatatlanul affektált pávatojónak csepülték a kormányzónét, aki, akárcsak egy éve, ezúttal is vitathatatlanul a legcsodálatosabb ruhában pompázott valamennyiük közül. Kevéssel nyolc óra előtt aztán a pávatojó körbejárt az alacsonyabb státuszú hölgyek között, hogy a legszívélyesebb hangon megköszönje nekik a látogatást, amely köszönetet azok, igen helyesen, úgy értelmeztek, hogy itt az ideje elbúcsúzni- és indulniuk. Az ily módon megaláztatottnak nem maradt más hátra, mint a dühtől sziszegve kiűzni az éjszakába némiképp már spicces férjeiket, s valamivel később az ágyban a legújabb pletykákat emésztgetniük, táplálva gyűlöletüket az haute volée iránt, s egyben terveket kovácsolni a közójük való fölemelkedésre. A legfontosabb személyek – a nagy ültetvények birtokosai és hitvesei, a legjobb módú nagykereskedők, a gyarmati tisztviselők hitveseikkel, a gyarmati alakulat tisztjei, a többi gyarmattartó hatalom konzuljai, valamint a három papenburgi hajóépítő – azonban követték Ada Schnee invitálását, és három, patkóformán elrendezett, gazdagon terített ünnepi asztalhoz telepedtek le a kormányzói villa kertjében. Murvafürt- és hibiszkuszok között világos nyári ruhák és fehér vászonöltönyök világlottak, hangzavar hallatszott. A vendégek a verandáról kipillantottak az Indiai Óceán csillámló, sötét vizére. Szelíd, hűvös szellő enyhítette a nyomasztó hőséget, s a fehéren derengő part felől fölhallatszott a tenger ritmikus morajlása. Magasan a tető fölött, a villogó-hunyorgó csillagképek alatt ide-oda hajladoztak a pálmák fekete koronái. Három szopósmalac sült nyárson, a sötétben fehéren világítottak a liliomok, s a park közeli tavában harsányan brekegtek a békák. Schulze serfőző egy hatalmas kalapáccsal két hordó, külön erre az ünnepre főzött szűretlen búzasört vert csapra.

Anton Rüter, Hermann Wendt és Rudolf Tellmann egymás mellé ültek le az asztalhoz, és követték a főként a nagyvilág szalagcímeiről folyó társalgást. Az újságok ugyan már három-, négyhetesek voltak, mire Daressalamba értek, az Isten háta mögötti vidékekről érkezett ültetvényesek számára azonban, akik az eseményektől való többhónapos lemaradáshoz voltak szokva, olyan volt mindez, mint egy pillantás a jövőbe – olyan pillantás, amelyért a birtokukra visszatérve hónapokig vezekelniük kell majd, hiszen ott valamennyi hírt állottnak és idejétmúltnek fognak érezni. A kormányzó kertjében megtudták tehát a papenburgiak, hogy egy sereg dolog történt a hazuról való távozásuk óta. Japánban kitört egy vulkán, ami hétezer ember életét követelte és tizenháromezer házat rombolt le. Oroszországban Maxim Gorkij kegyelmet kapott, és visszatérhetett Capriról, nyolcéves száműzetéséből. Ausztráliában három Benz-automobil nyerte a Sidney és Melbourne közötti ezer kilométeres megbízhatósági futamot. Firenzében letartóztattak egy Vincenzo Perugia nevű díszletfestőt, aki ellopta a Mona Lisát a Louvre-ból. És Londonban Winston Churchill tengerészeti miniszter több pénzt követelt a haditengerészet számára, különben, úgymond, a németek magukhoz ragadják a világtengerek fölötti uralmat.

Az étel finom és nagyon bőséges volt. Az urak gazdaságról és politikáról beszélgettek, a hölgyek komoly arccal hallgatták őket. Szó esett a kaucsukválságról, az európai pénzpiacon uralkodó depresszióról, a Nairoibiba vezető új távíróvezetékéről; s amikor távozott végre a francia, a brit és a belga konzul, a beszélgetők a lényegre tértek, és Németország ébredéséről, a birodalom világhatalmi küldetéséről, a német nép élettér iránti jogos igényéről cseréltek eszmét, továbbá a britek arroganciájáról és a franciák önteltségéről és gátlástalanságáról. A belgákról, a gyarmat nyugati szomszédairól nem esett szó. Mindenekelőtt abban értettek egyet az urak, hogy hamarosan kitör a háború az európai hatalmak között.

Különös magabiztossággal nyilvánított véleményt a dologban a *Sirály* segédcirkáló parancsnoka, von Zimmer tengeri sorhajóhadnagy. Elszegényedett nemesi családból származott, és a gyorsabb előléptetés reményében helyezte magát a gyarmatra. – Kritikus a helyzet, sőt nagyon kritikus – mondta megsimítva a bajuszát. – Sötét felhők vonulnak föl a horizonton, a helyzet feszült. Elkerülhetetlennek látom az összecsapást, mondhatnám, egy természeti törvény szükségességével bekövetkezőnek.

– Minden tisztelem a természettudományoknak – válaszolta Schnee kormányzó –, de engedje meg azt remélnem, hogy az ember mint kultúrlény képes hatályon kívül helyezni a természeti törvényeket.

– Egyetlen rossz szót sem akarok szólni a napnyugati kultúrára – replikázott von Zimmer. – De az kétségtelen, hogy a többi nyugati állam az, aki irigy a megerősödésünkre. Ez nem torkollhat másba, mint az erők összemérésébe.

– Lehetséges, sorhajóhadnagy úr. Ez esetben viszont azt remélem, hogy legalább minket itt, Afrikában el fog kerülni a háború.

Ebben a pillanatban Göring főhadnagy hangos koppanással letette az asztalra a sörös poharát.

– Szóval ezt reméli, kormányzó úr?

– Úgy van, ezt remélem, főhadnagy úr – mondta a kormányzó. – Ön nem?

– Reménykedni mindig lehet, csak ritkán segít – simította ki fakó haját a homlokából Göring, majd mélyen hátradőlt a székén, és lehunyta a szemét, mintha nem venné észre, hogy az egész ünnepi társaság az ő egészségtelenül piros ajkain csügg. Karl Göring szavának súlya volt, mint-hogy családjának előkelő státusza volt a gyarmati elitben; apja birodalmi főfelügyelő volt Német-Délnyugat-Afrikában, legidősebb bátyja, Wilhelm, hosszú évekig szolgált állomásfőnökként a Tanganyika-tónál. Ezenkívül azért találták „érdekes”-nek az urak, mert volt egy Hermann nevű öccse, aki nevezetes figura lett a légierőnél, és állítólag roppant tanulságos leveleket küldözött a bátyjának Berlinből. A hölgyek ezzel szemben kétes egészsége okán „intenzív”-nek és „titokzatos”-nak tartották a főhadnagyot. Aki végre fölemelte fekete árnyék körített szemének pillantását, és egyenesen a kormányzó szemébe nézett. – Ha elkezdődik, nem kétséges, hogy mint németeknek ott a helyünk.

– Nyilván – felelte Schnee.

– Ha veszélyben a haza, a segítségére kell sietnünk. Nem igaz, kormányzó úr?

– Természetesen, főhadnagy úr. Csak arról ne feledkezzen meg, kérem, hogy ez a mi védnökségi területünk most van kiépülőben, s így nehezen viselne el egy érvágást.

– Ó, persze, az érvágás! – Göring rekedt hangja suttogássá halkult, és minél halkabban beszélt, annál odaadóbban csüggött a szavain az asztaltársaság. – Az érvágás persze gyengíti a néptestet, ebben igaza van. De másfelől itt van a tisztító acélvihar, amelyben a néptest visszanyeri az egészségét, nem igaz?

– Főhadnagy úr, torkig vagyok ezzel a háborúra való kacsingatásával – mondta váratlanul élesen Schnee kormányzó. – Háromfelől ellenségekkel vagyunk körülvéve, a negyedik irányban ott az óceán, amely szintén az ellenségé. Ha itt kitör a háború, el vagyunk veszve.

– Akkor bocsássa meg, kérem, a kacsingatásomat, kormányzó úr – Karl Göring mélyen hátrahajtotta a fejét, mint akit kimerített a társalgás. – Önnek természetesen igaza van. A mi párszáz emberünk egyedül nem fogja eldönteni a világháborút.

– Na, hála Istennek, van, amiben egyetértünk – mondta a kormányzó. – A sorsunk Európában dől el. Ha Németország megnyeri a háborút, a gyarmatok sorsa biztosítva lesz. Ha elveszíti, az összes gyarmat is elveszik.

– Úgy van – Göring a kezébe vette a pezsgős poharát, és tekintetével egy teli palackot keresett. – Éppen ezért kell, nekünk, itt, Afrikában is hozzátennünk a magunkét az európai hadszíntereken kivívandó győzelemhez, ha megkezdődik a csetepaté.

– Ahogy mondja, főhadnagy úr. Ezzel együtt engedje meg abban reménykednem, hogy nem fog kijutni nekünk a világégésből.

– Ahogy óhajtja, kormányzó úr. Ön viszont engedje meg azt remélnem, hogy hamarosan kezdődik a tánc.

Minél hosszabbra nyúlt az este, és minél több söröshordó ürült ki, annál hangosabbak lettek az urak, és annál kevésbé szofisztikusak a beszéd témák. Megfeledkeztek a háborúról, az időjárásról beszéltek, szidták a néger személyzetet, és előadták a kormányzónak, micsoda halálosan unalmas hely Daressalam, és hogy sürgős szükség van egy operaházra, egy lóversenypályára és egy filmszínházra. Nem vezetett eredményre a vita, hogy tudniillik az ötvenkettedik, az ötvennyolcadik vagy a hatvanadik születésnapját ünneplik-e tulajdonképpen a császárnak.

Kevéssel éjfél előtt, a kései órára, valamint a másnap rá váró számos teendőre hivatkozva fölállt az első vendég hölgy, túlradó szívéllyességgel megköszönte a kormányzónénak a vendéglátást, és mindenkinek további szép estét kívánt. Amikor a férje kötelességtudóan szedelőzködni kezdett, hogy ő is induljon, a búcsúzkodó hölgy megelőlegezett elnézéssel megpaskolta a vállát, férjcskémnek nevezte, és azt mondta, maradjon csak nyugodtan. Két perccel később elbúcsúzott a második hölgy, további két perc múlva a harmadik, kicsivel később egyenesen öten indultak útnak együtt, így fél óra múlva maguk között maradtak az urak, és sort keríthettek a körtepálinkára. Rüter, Wendt és Tellmann is ittak a többiekkel. A körtepálinka kitűnő volt, nagy szakértelemmel főzték a taborai katolikus papi szeminárium kolostorkertjében. A kormányzó virsínia-szivarokkal kínálta a társaságot. Öblösen zengtek a német dalkincs darabjai. Újra meg újra éltették a császárt, a zakókat a széktámlákra terítették, feltűrték az ingujjakat, megszabadultak a nyakkendőktől, kigombolták az ingek nyakát, és kiszabadították a földagadt lábukat a gőzölgően nedves lovaglósizmákból. Már véghezvitt s még előttük álló nagy tettekhez gratuláltak egymásnak, „Győzelem és dicsőség! Győzelem és dicsőség!” bömbölték bele az éjszakába, még több sört és snapszot követeltek, nagy röhögés közepette tekepartit rögtönöztek kókuszdiókkal és üres üvegekkel, amely Anton Rüter fölényes győzelmét hozta. Azután újra a császárt éltették, és megint rázendítettek a „Heil Dir im Siegerkranz”-ra.

Röviddel fél négy után heves felhőszakadás véget vetett a születésnap iünneplésnek. A bőségesen ömlő esőben kialudtak a fáklyák, az urak vigyorogva az asztalok alatt kerestek menedéket vagy rohanva menekültek a fekete gyepen; ketten vagy hárman, akik fa-nyugágyakba telepedtek volt le pihenni, egyszerűen aludtak tovább. Anton Rüter, Hermann Wendt és Rudolf Tellmann vállukat egymásnak vetve imbolyogtak a korbácsszerűen éles mennydörgés és a nappali világo sságot árasztva villódzó villámok között a Hotel Kaiserhof felé, föltámogatták egymást a bejárathoz vezető, fedetlen lépcsőn, s ott hálásan konstatálták, hogy az éjszakai portás száraz törülközőkkel várja őket, aminek nyomán teljes egyetértésben arra jutottak, hogy engedélyez nek maguknak még egy vagy két brandyt a szálloda bárjában.

Tatár Sándor fordítása